

L'exposició «Histoires du rugby malagasy 1900-2021» ('Històries del rugbi malgaix 1900-1921'), o la història d'una pràctica esportiva instrumentalitzada

La presentació comença amb la reproducció del teaser de la pel·lícula de l'exposició (1,36 minuts)

Aquesta intervenció presenta l'exposició sobre la història del rugbi malgaix, fruit d'una col·laboració internacional, que va tenir lloc a finals del 2021 a Antananarivo, Madagascar. A continuació, tornarem al paper particular que aquesta pràctica ha tingut en la història política de Madagascar. Utilitzat primer pels francesos com a preparació militar per als guàrdies indígenes, el rugbi va experimentar molt ràpidament un creixement en el nombre de practicants (clubs) i un enorme èxit popular. Aquest esport rei es va convertir en l'emblema de la lluita nacionalista malgaixa fins a la independència. A continuació, a la dècada del 1960 fins avui dia, malgrat que els practicants d'aquest esport cada cop són més pobres, tots els líders i partits polítics intentaran d'utilitzar-los durant les crisis polítiques.

1. Presentació de l'exposició (en xifres, recorregut, futur)

L'objectiu d'aquesta exposició és explicar el més fidelment possible el rugbi malgaix des dels seus orígens fins als Makis, valorar la seva llarga història plena d'exploacions i drames... L'exposició permet descobrir documents, obres o objectes variats i sorprenents. La tria dels documents s'ha articulada al voltant de tres eixos: l'interès històric, científic o artístic, la raresa o la característica inèdita dels documents exposats, la diversitat de les fonts: arxius internacionals i públics (Arxius i Biblioteca Nacionals de Madagascar, Agència ANTA, Arxius Nacionals d'Ultramar d'Ais de Provença, Biblioteca Nacional de França, INA...), obres de fotògrafs (Dany Be, Pierrot Men, Nantenaina Rakotondranivo, Franck Sanse...) i dissenyadors (Doda, Mek, Pov, Claude Serre, Michel Iturria). L'exposició està formada per un conjunt d'objectes i documents molt diferents: fotografies i vinyetes de premsa, obres d'art o arxius, documents sonors i audiovisuals (pel·lícules), cartells, entrades de partits, llibres, diaris, cartes, pilotes, samarretes, trofeus (copes, medalles), banderes i banderins... Al llarg del recorregut, es presenten al públic llocs (estadis), clubs i persones (jugadors, entrenadors, àrbitre i directiu), per entendre millor l'esperit del rugbi malgaix o *malagasy*.

Vista d'una part de la zona 0 de l'exposició, setembre del 2021, Antananarivo.

Resum en xifres:

1 catàleg (180 p.); **2** ubicacions: Espace Rarihasina (350 m²) i un jardí públic a Antananarivo (Madagascar); **3** mesos (setembre-novembre del 2021); **9** obres: 5 dibuixos, 2 aquarel·les i 2 instal·lacions; **10** documents audiovisuals: inclosa 1 pel·lícula d'ambient sonor en pantalla gegant realitzada per a l'exposició (43 minuts) amb reportatges (INA, TVM, etc.), 2 pel·lícules projectades amb auriculars; **33** panells explicatius (120 × 160) que presenten el recorregut; **50** objectes: 10 pilotes (incloses pilotes fetes i utilitzades per nens), 5 samarretes, llibres, revistes, diaris, banderoles, banderes, medalla; **200** fotografies; **8.500** visitants (sense comptar els del jardí públic!).

Recorregut:

Zona 0: Introducció, presentació del recorregut, definicions, cronologia. Activitats corporals tradicionals i jocs/*lalo* a Madagascar: exemples de balls, esports de combat (lluita i boxa) i curses de zebús i tauromàquia.

Zona 1: El període colonial (1896-1960), introducció de la gimnàstica i els esports atlètics per part dels militars i els colons.

Zona 2: Anys foscos i rojos per al Makis (1960-2021).

Zona 3: Les noies d'Ovalie a Madagascar - Esports femenins a Madagascar: dansa, tennis i bàsquet (1970, campiones d'Àfrica) - Rugbi femení (1993-2022).

Zona 4: espai audiovisual dedicat al rugbi malgaix i al seu públic.

Futur:

- Gira de l'exposició a les 6 ciutats principals de Madagascar a través de les Aliances Franceses.
- Exposició a l'Hémisphère, maig-juliol 2022, i edició de la versió del catàleg a França.
- Exposició als Arxius Nacionals d'Ultramar, Ais de Provença, 2023.

2. Rugbi a Madagascar: la història d'una pràctica víctima del seu èxit popular

El naixement i el desenvolupament dels esports atlètics a finals del segle XIX s'engloben dins d'un ampli espectre: la voluntat de tutela dels joves, així com la nova relació entre l'individu i el seu cos gràcies al progrés de la ciència, la medicina i la higiene. En un entorn colonial, «l'esport es presenta paradoxalment tant com un instrument de colonització (instrument d'educació, distinció, integració, assimilació, etc.) com un punt de partida per a la descolonització (espai d'associació, reunió, combat, expressió identitària)».¹

¹ Évelyne Combeau-Mari, *L'esport colonial a Madagascar 1896-1960*, París, Soc. Fra. d'Hist. d'Outre-mer, 2009, 241 p.

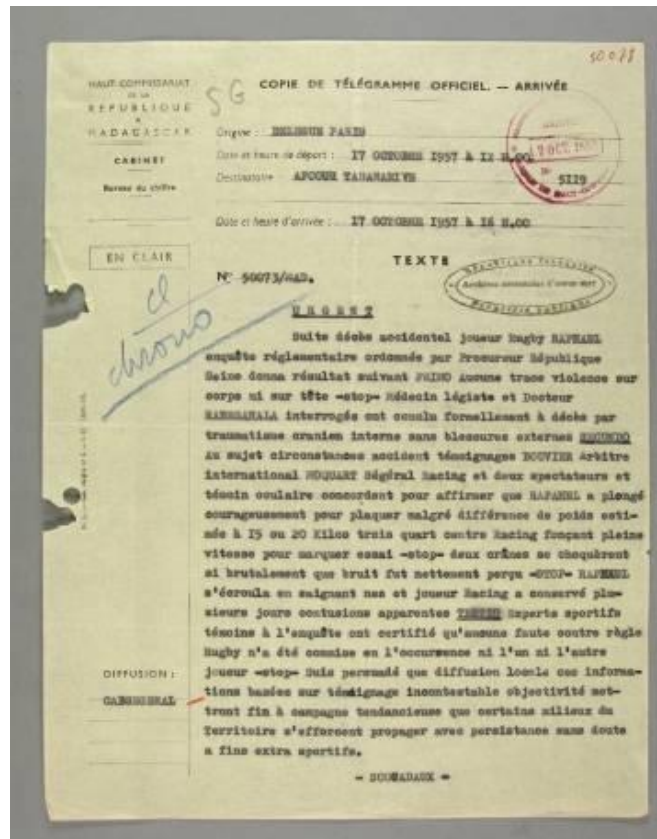
Primers equips de rugbi malgaix (campament del tinent Antoni a Betongolo, Antananarivo), cap al 1900. (Foto: FR ANOM 44PA156/6)

Menys de deu anys després del desembarcament de les tropes franceses, els malgaixos ja juguen a rugbi. Aquest esport va créixer notablement (aparició de diversos clubs, espectadors, premsa...), el primer club malgaix, el SOI (Stade Olympique de l'*Imerina*), es va fundar el 1909, tot i que el 1911 passa a ser el SOE (Emyrne). Fins al 1957, el rugbi era l'esport preferit de tothom. Participa en el naixement de les lluites nacionalistes. El poble malgaix veu en la seva pràctica —o en el seu espectacle— un espai i un mitjà que permet l'expressió del seu cos i dels seus sentiments, tant per als jugadors com per als espectadors, entrenadors i periodistes.

L'equip de rugbi de l'Stade Olympique de l'Emyrne, el 1912. (Foto: AGENCE ANTA SP2-N. 1201)

L'any 1957 representa el punt àlgid del rugbi malgaix. És l'any de la famosa gira de l'equip «representant» de Madagascar a França, on juga quatre partits contra el Niça, el Toulon, el Tolosa de Llenguadoc i el RCF (Racing Club de France) a París. En l'àmbit esportiu, malauradament, després d'unes brillants victòries en els tres primers partits, aquest gloriós episodi va acabar tràgicament a París. Els malgaixos perden el partit, però sobretot lamenten la mort d'un jugador durant el partit: Raphaël Randriambahiny, conegut com a Mbahiny. El jugador mor després d'una entrada d'Arnaud Marquesuzaa, que anava a fer un assaig. L'emoció és intensa i viva. Amb gran dolor, una multitud s'acosta fins a la vetlla del jugador: tots els habitants de Tana, i de més enllà, s'apleguen per retre homenatge a aquest jugador de la Jeunesse Sportive Tananarivienne d'Ambondrona. El rugbi ha anat de bracet del nacionalisme malgaix, i aquesta tràgica gira continuarà sent un símbol important del significat polític que es dona a aquest esport.

Còpia del telegrama oficial, arribada el 17.10.1957, després de la mort de Raphaël Randriambahiny, conegut com a Mbahiny, produïda durant el partit contra l'RCF a l'estadi Jean Boïn. (Foto: FR ANOM 2HCM/96)

Després de la independència, per al rugbi malgaix van arribar els anys negres i després els rojos (1960-1990): ara els jugadors provenien gairebé exclusivament dels estrats socials més desfavorits, els resultats dels partits internacionals van ser decebedors, els periodistes estaven menys interessats en la pràctica i els polítics van utilitzar els esportistes. Entre el 1960 i el 1970, els dos principals partits, el PDS (Partit Socialdemòcrata) i el seu principal adversari, l'AKFM (Partit del Congrés per a la Independència de Madagascar), van lluitar durament pel control del rugbi, uns donant suport al rugbi a 15 i els altres al rugbi a 13, fins que aquest es va prohibir l'any 1970.

A l'estadi Malacam d'Antanimena (Antananarivo), en primer pla, un agrupament que es desfà; al fons, els espectadors a la vora de la gespa i a sobre de la teulada de les grades contemplen el partit entre la JSTA (Maxime, Dezy, Jean Be...) i l'UASC, cap al 1970. (Foto: DANY BE)

Acrònim de *Tanora Tonga Saina*, TTS significa 'Joves Conscienciats'. TTS (des de finals de la dècada del 1970 fins al 1985) va néixer a partir de la jove Segona República Democràtica de Madagascar, llavors dirigida per Didier Ratsiraka. El Ministeri de la Població posa en marxa un programa de reinserció professional (sobretot mitjançant la formació en fusteria) d'antics condemnats i joves aturats que, en la seva majoria, també eren jugadors de rugbi. Però l'experiència degenera molt ràpidament i transforma aquests joves en milicians criminals de la joventut revolucionària que sembren el terror a tota la capital mitjançant la pràctica de l'extorsió i el robatori amb violència (morts, segrestos). Com a resposta, la població d'Antananarivo passa massivament a aprendre arts marcials i, especialment, el kungfu. Entre el 1984 i el 1985 es van produir enfrontaments mortals entre les dues faccions, cosa que va provocar centenars de morts i van necessitar la intervenció de l'exèrcit.

Durant les crisis polítiques més recents (2001-2002, 2008-2009), els jugadors de rugbi també van ser presents al costat de les forces de l'ordre o dels manifestants...

Penal, moment de tensió, públic i jugadors miren la pilota entre els pals, en un partit entre l'FTM i l'USA a l'estadi Makis, Antananarivo, 2016. (Foto: NANTENAIANA RAKOTONDRANIVO)